

**Кузьмінська О. Ю.**

студентка 3-го курсу Інституту прокуратури та слідства  
Національного університету «Одеська юридична академія»

## СИСТЕМА БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ

На сьогодні Україна активно нарощує темпи зближення з Європейським Союзом у різних сферах взаємовідносин, в т.ч. у правовій сфері. Особливо помітним євроінтеграційний напрям України став після підписання договору про асоціацію з ЄС у 2014р. У той же час слід пам'ятати, що запозичення найкращих досягнень європейської правової думки, без врахування наших історичних та геополітичних особливостей, являється основною перешкодою для подальшого державного розвитку. Проблемою є те, що всіх нас обтяжує важка спадщина радянської адвокатури, карального правосуддя, тотального контролю держави над життям людини й усіма сферами суспільного життя в тому числі адвокатської діяльності.

Адвокатура України, зовсім недавно отримавши омріяну незалежність від держави, сьогодні переживає не простий час свого відновлення як сучасного публічно-правового інституту європейського зразка.

Система безоплатної правової допомоги в Україні, розпочала свою роботу з 1 січня 2013 року. Мало хто говорить про те, яку саме модель системи БПД було використано для запровадження в Україні. Адже та модель, яка наразі діє в Україні не властива жодній з країн.

Українська система безоплатної правової допомоги не була апробована належним чином на практиці та наразі є неефективною. Така система повністю нехтує задеклароване світовою та європейською спільнотою право на незалежність адвокатури. Сьогодні не варто вигадувати щось нове, достатньо перейняти систему, яка ефективно діє у інших країнах таких, як Канада, США, а також у більшості розвинених країн Європи.

Кожна з таких систем структуровано працює з адвокатурою та державними органами влади. Деякі з цих моделей мають багатолітній досвід своєї діяльності. Тому, виникає природне запитання: чому ж Україна не взяла одну з таких напрацьованих моделей системи надання безоплатної правової допомоги?

Відповідь досить проста: американська або європейська модель системи БПД повністю виключає можливість зловживання та махінацій. Наша українська система БПД створює всі можливості для хабарництва та непрозорої діяльності.

В США та країнах Європи система безоплатної правової допомоги *Pro bono* (з лат. *Pro bono publico*, дослівно - для суспільного добра) діє в рамках Асоціацій адвокатів. В Україні все навпаки - система БПД відноситься до Міністерства юстиції, тобто така система є державною. Тому створюється ситуація, коли адвокати системи БПД де-юре є незалежними, а де-факто - залежать від держави.

Держава надає таким адвокатам приміщення, сплачує за них оренду, покриває витрати на матеріали, транспорт, а також виплачує гонорари за адвокатську діяльність. Тобто маємо всі ознаки залежності адвоката від держави. В поточному році КЦ витрачено тільки на державні закупівлі понад 57 млн. грн. - констатує Валентин Гвоздій, заступник Голови НААУ. - Це те, що буде витрачено на меблі, оргтехніку, оренду приміщень, тощо». Додамо, що у 2012 р. на комфортне перебування чиновників у офісах КЦ було достатньо 15,7 млн. грн.

порівняно з 2014 р. відповідні витрати виросли мало не в півтора рази.

Проблема «кишенькових» адвокатів є проблемою української адвокатури, успадкованої ще з радянських часів, коли призначення адвокатів відбувалося безпосередньо слідчими. Успіх у боротьбі з «міліцейськими» адвокатами, насамперед, залежить від рівня захисту етичних цінностей адвокатської професії з боку Національної асоціації адвокатів України. А також, від самої адвокатської спільноти через методи репутаційного тиску та публічного висвітлення неетичної поведінки «горе-колег».

Окремого вирішення потребує питання окреслення кола осіб, які мають право отримувати безкоштовну допомогу від держави. Сьогодні ситуація доведена мало не до абсурду, коли держава нав'язує безплатного адвоката чи не кожному громадянину. Незалежно від статків чи бажання цього громадянина. З іншої сторони будь-хто, заявивши що він не може найняти собі адвоката, отримує БПД за рахунок держави. Навіть у розвинених країнах не впадають у таку крайність - можливості ж держави небезмежні. Також великою проблемою є непрозорість розподілу справ серед адвокатів. За даними моніторингу НААУ, у Дніпропетровській області адвокат О. Тураєва отримала лише одне доручення, в той час як її колега М. Соболь займався 170-ма. Б'є «рекорди» у Полтавській області Я. Мільгевська - у неї 451 доручення. В той же час у Д. Маліченка - лише одне. У всякому разі про це свідчать аудиторські звіти відповідних регіональних центрів БПД за період з 1 січня 2013 р. по 31 березня 2015 р. Але ж 451 доручення - це 451 справа клієнтів. Як може одна людина справитися з цим усім? Сумнівно, що мова йде про простий збіг обставин. Скоріше йдеться про ручне управління у діючій системі, де чиновники вибирають адвокатів, дають їм роботу і потім оплачують її за рахунок з держбюджету. То про яку незалежність адвоката може йти мова? Для вирішення цієї проблеми, слід на законодавчому рівні обмежити кількість справ, які можуть одночасно перебувати у провадженні одного адвоката. Пропонуємо зупинитись на цифрі «30». Понад таку кількість якісну правову допомогу забезпечити, неможливо.

Ще одна проблема системи БПД, пов'язана із розподілом справ, між адвокатами. Виникає проблема із тим, що адвокати затакують із поданням звітів, які необхідні для того, щоб оплатити їхні послуги, що тягне за собою виникнення щоразу наприкінці року кредиторської заборгованості. Тому, на нашу думку потрібно застосовувати більш жорсткі підходи. Ми пропонуємо Уряду встановити терміни для подання адвокатами звітів, а також фінансові санкції за їх порушення. Вважаємо достатнім термін у 45 днів після завершення стадії кримінального провадження для того, щоб адвокат подав звіт. Після того, якщо адвокат подасть звіт в 60-денний термін, він отримує 75 % від того, що йому повинні були виплатити, якщо за 90 днів - 50 %, якщо 120 днів - 25 %. Цей захід є життєвонеобхідний для всієї системи і в інтересах кожного окремого адвоката.

Отже, можемо зробити висновок, що система БПД в Україні, звичайно, не ідеальна. Вона стрімко розвивається, робить певні помилки, і відповідно потребує подальших наукових досліджень та вдосконалення законодавства в цій сфері.